

УДК

JEL

Сидор Галина Вікторівна
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри фундаментальних та спеціальних дисциплін
Чортківського навчально-наукового інституту підприємництва і бізнесу
Тернопільського національного економічного університету
48500, Чортків, вул. Ст. Бандери, 46
e-mail: sidor.gal@ukr.net
ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-9578-05888>

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ: ПОГЛЯД КРІЗЬ ПРИЗМУ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Метою статті є узагальнення й аналіз теоретичних підходів до визначення базової економічної дефініції «економічна безпека». Правильне її визначення є вкрай важливим для того, щоб достовірно розглянути загрози економічної безпеки в інвестиційній сфері та шляхи їх подолання.

Методика дослідження. Теоретико-методологічною основою дослідження є наукові праці вітчизняних та зарубіжних авторів з питань дослідження сутності економічної безпеки, ресурси Internet. У процесі дослідження використано загальні і спеціальні методи, зокрема: монографічний – при здійсненні літературного огляду досліджуваної проблеми; системного і структурного аналізу – при обґрунтуванні різних підходів та різних точок зору до трактування сутності економічної безпеки як складної економічної категорії.

Результати. Узагальнено теоретичні розробки вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів з питань трактування «економічної безпеки». Автор здійснив аналіз визначень економічної безпеки, згрупувавши їх за такими ознаками: економічна безпека як стан, економічна безпека як система захисту тощо. На основі систематизації літературних джерел виявлено негативні загрози-фактори економічній безпеці держави в інвестиційній сфері. Встановлено заходи держави з питань регулювання економічної безпеки в

інвестиційній сфері. Визначено особливу роль пост-аудиту як дієвого засобу для здійснення митного регулювання інвестиційних процесів.

Наукова новизна. Екскурс у теорію економічної безпеки держави з метою визначення глибинної сутності цього поняття з урахуванням різноманітних точок зору та виявлення негативних загроз-факторів економічній безпеці держави в інвестиційній сфері.

Практична значущість. Отримані результати дослідження є підґрунтям для вирішення практичних проблем правильного наукового підходу до розуміння цього поняття на сучасному етапі.

Ключові слова: економічна безпека держави, митне регулювання, інвестиційний процес, митний пост-аудит.

Sydor Halyna Viktorivna
Assistant Professor Department of Fundamental and Specialized Disciplines
Chortkiv education and research Institute of Entrepreneurship and Business of
Ternopil National Economic University
48500, Chortkiv, st. St. Bandery, 46
e-mail: sidor.gal@ukr.net

THE ECONOMIC SAFETY OF THE STATE: A VIEW OF THE PRIZE OF CUSTOMS REGULATION OF INVESTMENT PROCESSES

Purpose. The purpose of the article is to synthesize and analyze theoretical approaches to the definition of the basic economic definition «economic security». Correct definition of it is extremely important in order to reliably address the threats to economic security and ways to overcome them.

Methodology of research. Theoretical and methodological basis of the research is the scientific works of domestic and foreign authors on the research of the essence of economic security, Internet resources. In the process of research used general and special methods, in particular: monographic – in the implementation of the literary review of the problem under study; systemic and structural analysis – in

substantiating different approaches and different points of view before interpreting the essence of economic security as a complex economic category.

Findings. Generalized theoretical developments of domestic and foreign scientists-economists on the interpretation of «economic security». The author analyzed the definitions of economic security, grouping them on the following features: economic security as a condition, economic security as a security system, etc. On the basis of systematization of literary sources negative threats-factors for the economic security of the state in the investment sphere were revealed. Measures of the state on questions of regulation of economic security in the investment sphere are established. Determined the special role of post-audit as an effective means for the implementation of customs regulation of investment processes.

Originality. Excursus on the theory of economic security of the state in order to determine the depth of the concept of this concept, taking into account different points of view and identifying negative threats-factors for the economic security of the state in the investment sphere.

Practical value. The obtained research results are the basis for solving practical problems of the correct scientific approach to understanding this concept at the present stage.

Key words: economic security of the state, customs regulation, investment process, customs post-audit.

Вступ. До цього часу теоретичне й практичне оцінювання економічної безпеки держави в інвестиційній сфері розглядалось з позиції стабільної ситуації в економічній, соціальній, політичній та інших сферах. Однак зміни економічної й військово-політичної ситуації в Україні на перший план висунули потребу перегляду економічної безпеки. Обґрунтовано виникла потреба у формуванні нової парадигми економічної безпеки держави в інвестиційній сфері. Доволі важливим ключовим завданням, яке варто реалізувати задля того, щоб забезпечити економічну безпеку держави, що є вкрай важливим в умовах сьогодення, є максимальне поліпшення

інвестиційного клімату. Тому актуальним для наукових досліджень є питання забезпечення, дотримання та зміцнення економічної безпеки держави в інвестиційній сфері.

Аналіз сучасних зарубіжних і вітчизняних досліджень і публікацій. У центрі уваги вчених-економістів завжди перебувало, перебуває та перебуватиме дослідження економічної безпеки держави. Коло питань, пов'язаних з економічною безпекою держави активно обговорюється у вітчизняному науковому середовищі, їм присвячена вагома частина рішень виконавчої та законодавчої влади, жваво обговорюється суспільством.

Дослідженню теоретичних засад сутності економічної безпеки держави присвячені наукові праці багатьох українських вчених, зокрема Я. Жаліло [1], В. Муртіян [7]. Серед зарубіжних науковців цю проблему вивчали такі економісти, як В. Паньков [3], В. Тамбовцев [5]. Крім вищевказаних публікацій, варто назвати й дослідження автора роботи – Г. Сидор [13]. Незважаючи на це, теоретичні аспекти вивчення економічної безпеки держави розкрито не повною мірою, а отже, потрібно провести додаткові наукові пошуки.

Висвітлення невирішених раніше частин загальної проблеми, якій присвячується стаття. У сучасних умовах інтерес науковців до негативних загроз-факторів економічній безпеці держави в інвестиційній сфері активно зростає. Попри існування великої кількості напрацювань у цій сфері, досі спостерігається брак комплексних досліджень щодо розгляду економічної безпеки держави крізь призму митного регулювання інвестиційних процесів. Однак багато проблем теоретичного та практичного характеру у цій сфері залишаються невирішеними, що зумовлює потребу в проведенні додаткових наукових пошуків.

Формулювання цілей статті. Метою статті є екскурс у теорію економічної безпеки держави з метою визначення глибинної сутності цього поняття з урахуванням різноманітних точок зору.

Висвітлення основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку економічних відносин в Україні основою забезпечення економічної безпеки держави виступає правильна організація інвестиційного процесу. Динамічне зростання інвестиційного потенціалу є умовою сталого економічного росту країни. Динаміку та якість перетворень в економіці держави визначають інвестиції та сфера їхнього застосування за умов прийняттого рівня економічної безпеки держави.

Одним із вагомих пріоритетів політики України є подолання економічної кризи в умовах анексії Криму, воєнних дій на сході України, що в свою чергу забезпечить економічну безпеку держави та поверне довіру іноземного інвестора до української економіки як сфери своєї діяльності.

Водночас із формуванням державності, становленням економічних інтересів зокрема, та національних інтересів взагалі, виникає проблема економічної безпеки держави. Вона взаємозумовлена і залежить від рівня залучення інвестиційних ресурсів.

Однією з найбільш чутливих складових розвитку економіки до загроз є інвестиційна сфера. Вона є чутливою на дії внутрішнього та зовнішнього чинника впливу. Стан країни в конкретний момент часу і рівень економічної безпеки держави потрібно оцінювати при будь-яких інвестиційних вкладеннях. Інвестиційне забезпечення економічної безпеки держави необхідно визначити як діяльність, направлену на рух інвестиційних ресурсів у відповідності до критеріїв безпечного розвитку та функціонування вітчизняної економіки. Таке визначення дає можливість, з нашої точки зору, підпорядкувати інвестиційну діяльність завданням забезпечення економічної безпеки держави.

Вважаємо, що доцільно приділити увагу узагальненню й аналізу теоретичних підходів до визначення цієї базової економічної дефініції – «економічна безпека». Поняття «економічна безпека» вітчизняні та зарубіжні вчені визначають по-різному. На нашу думку, правильне його визначення є вкрай важливим для того, щоб достовірно розглянути загрози економічної безпеки та шляхи їх подолання.

З огляду на дослідження, особливий інтерес викликає тлумачення економічної безпеки держави, що наводяться вченими (табл. 1).

Таблиця 1

Економічна безпека держави та її визначення ученими-фінансистами

Автор	Визначення
Савін В. А.	Система захисту важливих інтересів країни [2, с. 14]
Паньков В.	Характеризується її стійкістю, «імунітетом» до впливу внутрішніх та зовнішніх чинників [3, с. 5–18]
Абалкін Л. І.	Стан економічної системи, який дозволяє їй розвиватися динамічно, ефективно, вирішувати соціальні задачі і коли держава має можливість розробляти та впроваджувати в життя незалежну економічну політику [4, с. 3]
Тамбовцева В. Л.	Сукупність властивостей стану її виробничої підсистеми, яка забезпечує можливість досягнення цілей всієї системи [5, с. 3]
Ващекін М. П.	Стан, в якому народ може суверенно визначати шляхи та форми свого економічного розвитку [6, с. 31–41]
Мутріян В. І.	Загальнонаціональний комплекс заходів, який направлений на постійний та стабільний розвиток економіки держави та включає механізм протидії внутрішнім та зовнішнім загрозам [7]
Пастернак-Таранущенко Г. А.	Стан держави, у відповідності з яким забезпечена можливість створення, розвитку умов для плідного життя та зростання статку його населення, перспективного розвитку в майбутньому [8, с. 51–57]
Єрмошенко М. М.	Стан економічного механізму країни, який характеризується збалансованістю та стійкістю до негативного впливу внутрішніх та зовнішніх загроз, його здатності забезпечувати на основі реалізації національних інтересів стабільний та ефективний розвиток вітчизняної економіки та соціальної сфери [9, с. 4–12]

*Складено автором на основі визначень, що наводяться у літературних джерелах

Розглянемо два підходи до визначення поняття «економічна безпека» подані Я. Жаліло [1]. Перший підхід трактування поняття «економічна безпека» полягає у розумінні безпеки як «стану захищеності життєво важливих інтересів від внутрішніх і зовнішніх загроз» [1]. Другий напрямок у визначенні поняття

«економічна безпека» полягає у розумінні безпеки як «здатності економіки забезпечувати ефективно задоволення суспільних потреб на національному та міжнародному рівні» [1]. Таким чином, у першому підході ключовим є поняття «стан», а у другому «здатність».

Аналізуючи погляди вітчизняних науковців бачимо, що вони не мають єдиної думки до визначення сутності «економічна безпека».

Можна зробити висновок про те, що вивчення поняття «економічна безпека» потребує постійного дослідження в сфері визначення пріоритетів державної політики.

З огляду на дослідження, особливий інтерес викликає законодавчо визначене тлумачення економічної безпеки держави, що наводиться в Законах України (табл. 2).

Таблиця 2

Економічна безпека держави та її визначення в законодавстві України

Законодавче джерело	Визначення
Закон України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 р.	Захищеність життєво-важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам у сферах науково-технічної та інноваційної політики, ринку фінансових послуг, захисту прав власності, фондових ринків і обігу цінних паперів, податково-бюджетної та митної політики, торгівлі та підприємницької діяльності, ринку банківських послуг, інвестиційної політики, ревізійної діяльності у разі виникнення негативних тенденцій до створення потенційних або реальних загроз національним інтересам [10]
Методика розрахунку рівня економічної безпеки України від 2018 р.	Економічна безпека – це такий стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз і здатний задовольняти потреби особи, сім'ї, суспільства та держави [11]
Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України від 2018 р.	Економічна безпека розглядається як стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз, забезпечувати високу конкурентоспроможність у світовому економічному середовищі і характеризує здатність національної економіки до сталого та збалансованого зростання [12]

*Складено автором на основі визначень, що наводяться в законодавстві України

Економічна безпека базується на певній методологічній основі, де одним з найважливіших елементів методологічного забезпечення безпеки є саме принципи економічної безпеки держави, дотримання яких є необхідними. У системі принципів забезпечення економічної безпеки держави можна виділити наступні:

- верховенство нормативно-правових і законодавчих актів при забезпеченні економічної безпеки держави;
- дотримання балансу економічних інтересів держави при здійсненні інвестиційних процесів;
- взаємна відповідальність щодо забезпечення економічної безпеки держави при здійсненні інвестиційних процесів;
- своєчасне та адекватне реагування на усунення загроз, які виникли в процесі здійсненні інвестиційних заходів тощо.

На теоретичному рівні доведено, що до загроз економічної безпеки держави слід віднести правову неврегульованість питань економічного розвитку та суперечності в чинному законодавчому полі; зниження рівня інвестиційної активності; критичної залежності вітчизняної економіки від зовнішніх ринків.

При дослідженні сутності економічної безпеки держави нами виявлені загрози економічній безпеці держави в інвестиційній сфері. Ми вважаємо, що організація інвестиційної діяльності не може бути ефективною без розуміння проблем та шляхів виявлення та подолання загроз.

Таблиця 3

Загрози та заходи держави з регулювання економічної безпеки в інвестиційній сфері

Загрози економічній безпеці держави в інвестиційній сфері	Заходи держави з регулювання економічної безпеки в інвестиційній сфері
Брак власних коштів для ведення ефективної інвестиційної діяльності	Митне сприяння при узгодженні інвестиційної програми
Незначна кількість методичних, організаційних та методологічних розробок інвестиційної діяльності	Подальші дослідження в галузі методичного, організаційного та методологічного забезпечення інвестиційної діяльності
Брак досвіду інвестиційної діяльності	Імплементация світового досвіду

Кризовий стан інноваційного потенціалу	Збільшення кількості установ, що здійснюють наукові розробки й дослідження
Небезпечне для економічної незалежності України зростання частки іноземного капіталу в стратегічних галузях економіки	Оптимальне співвідношення власних та залучених коштів в стратегічні галузі економіки

*Складено автором

Перераховані проблемні питання (загрози) у сфері інвестиційної діяльності (табл. 3) на наш погляд, призводять до недовіри до держави та меншої ефективності здійснення інвестиційних вкладень.

На наш погляд, першочергового вирішення потребує проблема забезпечення економічної безпеки держави в сфері відродження інвестиційної привабливості нашої країни. Проведене дослідження дає можливість висунути гіпотезу, що в першу чергу необхідно виявити негативні загрози-фактори інвестиційним процесам та призвести до їх усунення.

Слід зауважити, що іноземні інвестиції вносяться закордонними інвесторами та те, що сама інвестиція перебуває за кордоном, виникає питання про її правильне оформлення та ввезення. Інвестиції різняться залежно від виду, а отже різняться й способи їх внесення.

У випадку, якщо грошові кошти є інвестицією, то їх слід перераховувати на поточний рахунок банку-одержувача (українського). У випадку, якщо майно, що перебуває за межами України виступає інвестицією, то його потрібно правильно завести в Україну (відповідно вимог митного режиму). Для іноземних інвестицій ввезених в країну існують особливості митного оформлення.

Від сплати в'їзного мита звільняються іноземні інвестиції, які ввозяться в Україну. В першочерговому порядку здійснюється митне оформлення товарів, які ввозяться з-за кордону в Україну як внесок іноземного інвестора до статутного фонду підприємства з іноземними інвестиціями.

Потрібно підготувати пакет необхідних документів, який дасть змогу користуватися пільгами при сплаті в'їзного мита та для оформлення іноземної інвестиції.

З моменту свого існування фіскальна служба покликана захищати державу від загроз економіці (внутрішніх, зовнішніх). Органи Державної фіскальної служби України на даний момент часу забезпечують економічну безпеку держави, передусім, у перебігу виконання регулятивної та фіскальної функцій.

Значення регулятивної функції важко переоцінити, оскільки стан вітчизняної економіки визначається ефективністю її виконання. На зовнішню торгівлю можливо впливати за рахунок контролю дотримання митно-тарифних і нетарифних правил, захищати вітчизняного товаровиробника, і врешті-решт, впливати на галузеву структуру економіки.

У межах своєї компетенції вирішити цю проблему можуть органи державної влади різної сфери діяльності та рівня. Значення митних органів на яких покладено провадження митного регулювання інвестиційних процесів шляхом пост-аудиту та засобами аналізу ризиків є неоціненним.

При застосуванні системи управління ризиками важливе місце відводиться пост-аудиту. Він є вагомим елементом підвищення ефективності роботи фіскальних органів. Дієвим засобом для здійснення митного регулювання інвестиційних процесів є процедури, пов'язані з пост-аудитом. Після закінчення процедури митного оформлення з метою перевірки діяльності осіб, які приймають участь у інвестиційних процесах проводиться митний пост-аудит.

Після набуття чинності Митного кодексу України (2012 р.) реально запрацював пост-аудит, митним органам вдалося державі повернути недоотримані платежі та розкрити десяток незаконних обладунків.

Простота та швидкість митного оформлення, стабільність митного законодавства слугують обов'язковими передумовами забезпечення привабливого інвестиційного клімату з метою піднесення вітчизняної економіки до рівня європейських країн.

Встановлено, що зменшити митні бар'єри для підприємств з часткою іноземних інвестицій не в змозі чинне нормативно-правове законодавство у сфері митної діяльності. Виникають надмірні витрати в результаті необхідності

сплати різного мита, а також великі витрати перевізників (як приклад, простій транспортних засобів), значні втрати через затримку митного оформлення. Митний кодекс України у цьому аспекті вимагає доопрацювання, адже він регулює інвестиційний процес.

Загроза недотримання вимог митних правил у площині митної діяльності отримала назву «ризик вчинення митного правопорушення».

Встановлено, що одним із вагомих регуляторів таких процесів в економіці як інвестиційний клімат, нагромадження капіталу, підвищення конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника є митне регулювання інвестиційних процесів в системі економічної безпеки держави. В свою чергу, з рівнем економічної безпеки держави нерозривно пов'язана інвестиційна складова, оскільки вона виступає стимулятором розвитку національної економіки.

Висновки. Проведене дослідження дало змогу зробити висновок про те, що до загроз економічній безпеці держави слід віднести правову неврегульованість питань економічного розвитку та суперечності в чинному законодавчому полі; зниження рівня інвестиційної активності; критичної залежності вітчизняної економіки від зовнішніх ринків. При дослідженні сутності економічної безпеки держави нами виявлені загрози економічній безпеці держави в інвестиційній сфері та запропоновані шляхи їх подолання. Узагальнюючи теоретичний доробок представників економічної теорії щодо економічної безпеки держави, наголошено, що досліджувана проблематика перебуває тривалий час у полі зору науковців.

Перспективи наших подальших наукових пошуків будуть спрямовані на виявлення загроз економічній безпеці держави в інвестиційній сфері. Ми вважаємо, що організація інвестиційної діяльності не може бути ефективною без розуміння проблем та шляхів виявлення та подолання загроз.

Література

1. Жаліло Я. Стратегія забезпечення економічної безпеки України. Пріоритети та проблеми імплементації / Я. Жаліло URL: <http://old.iiiss.gov.ua/book/strateg/023.htm>
2. Савин В. А. Некоторые аспекты безопасности России / В. А. Савин // Международный бизнес России. – 1995. – № 9 – С. 14.
3. Паньков В. Экономическая безопасность: мирохозяйственный и внутренний аспект / В. Паньков // Внешнеэкономические связи. – 1992. – Вып. 8. – С. 5–18.
4. Абалкин Л. И. Выступление на круглом столе Совета Федераций / Л. И. Абалкин // Приоритеты и механизмы экономической политики России в кризисный период. – Москва, 1999. – Вып. 8. – С. 32.
5. Тамбовцев В. Л. Экономическая безопасность хозяйственных систем: структура, проблемы / В. Л. Тамбовцев // Вестник МГУ. Сер. 6. Экономика. – 1995. – № 3. – С. 3.
6. Ващекин Н. П. Безопасность предпринимательской деятельности: учебн. пособ. / Н. П. Ващекин, М. И. Дзлиев, А. Д. Урсул / Москов. гос. институт коммерции НИИ устойчивого развития и безопасности. – 2-е изд. дополн. и переработ. – М. : ЗАО Изд-во «Экономика», 2002. – 334 с.
7. Муртіян В. І. Економічна безпека України / В. І. Муртіян. – К. : Лібра, 1999. – 462 с.
8. Пастернак-Таранущенко Г. А. Экономическая и национальная безопасность Украины / Г. А. Пастернак-Таранущенко // Экономика Украины. – 1994. – № 2. – С. 51–57.
9. Ермошенко Н. Н. Определение угрозы национальным интересам в финансово-кредитной сфере / Н. Н. Ермошенко // Экономика Украины. – 1999. – № 1. – С. 4–12.
10. «Про національну безпеку України» : Закон України [від 21.06.2018 р. № 2468-VIII]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>

11. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ Мінекономіки України від 2018 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.uazakon.com/documents/date_6s/pg_gewqwi/

12. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 2018 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua/file/link/222830/file/1277.TIF>

13. Сидор Г. В. Теоретичні засади інвестиційного процесу / Г. В. Сидор, У. Я. Андрусів, Г. І. Давидовська // Сучасні проблеми обліку, аналізу, аудиту й оподаткування суб'єктів господарської діяльності: теоретичні, практичні та освітнянські аспекти : матер. II Всеукр. наук.-практ. конф., (м. Дніпро, 29–30 берез. 2018 р.). – Дніпро, 2018. – С. 622–625.

References